

Hakkapeliitat

Aineisto 1: ”Hakkapeliitat”, teoksesta *Suomalaisten suuret taistelut*, Pekka Sauri (1993)

HAKKAPELIITAT



Hakkapeliitta. (Carl Larsonin kuvitusta Välskärin kertomuksiin).

Puolan sota 1621–29 oli eräänlainen alkunäytös kolmikymmenvuotiselle sodalle. Se opetti ruotsalaisille sotatointa ja pakotti heidät järjestämään koko armeijansa perinpohjaisesti uudestaan. Ratsuväen taistelutaktiikka muuttui täysin. Puolalaisilta ja liettualaisilta omaksuttiin raju rynnäkö, jonka nämä puolestaan olivat oppineet mongoleilta.

Hevonen ei enää ollut pelkästään kulkuväline ja ratsumiehen istuin, vaan siitä tuli pelottava hyökkäysase, kun ratsuväki rynnisti tiiviinä rintamana päin vihollista ja kävi lähitaisteluun miekoin.

Mualla Euroopassa rivit ratsastivat vuorotellen ampumamatkan päähän vihollisesta, laukaisivat aseensa ja vetäytyivät lataamaan ja uutta vuoroa odottamaan, kun seuraavat rivit suorittivat osansa tässä »karakoloinniksi» sanotussa menetelmässä.

Suomalaiselta talonpoikaisratsuväeltä, jota jo Puolan sodassa alettiin nimittää hakkapeliitoiksi, raju lähitaistelu kävi paljon paremmin kuin tuollainen äärimmilleen hiottu ja säännönmukainen taktiikka. Sotilasaines suomalaisessa ratsuväessä oli erinomaista. Ratsutilat varustivat sotaan miehen ja hevosen ja saivat siitä hyvää tuntuvan verohelpotuksen. Yleensä lähetettiin talon omia poikia, vasta myöhemmin renkejä ja muuta palkattua väkeä. Päälliköt olivat yleensä suomalaisia tai ruotsalaisia, harvemmin ulkomaalaisia ammattisotureita.

Hakkapeliitat oppivat nopeasti. Wallhoffin taistelussa 1625 Kustaa Hornin johtama suomalainen ratsuväki ensi kerran näytti kyntensä. Voittamattomana pidetty puolalainen ratsuväki lyötiin pakosalle menettämättä itse ainoatakaan miestä.

Kolmikymmenvuotisessa sodassa suomalaisen ratsuväen päällikkönä oli Torsten Stålhandske, ja hänen johdolla hakkapeliittojen maine kasvoi kasvamistaan. Myös voittamattomana pidetty kroatialainen ratsuväki lyötiin monessa taistelussa, samoin ylpeät espanjalaiset ja rautahaarniskaiset vallonit.

1600-luvun sotakentät olivat »mies-

ten-syöjiä sijoja» Kalevalan sanontaa lainaten. Tauteihin menehtyi kuitenkin useampia kuin taisteluihin. Siihen aikaan sotamies saattoi arvioida säilyvänsä hengissä sotakentällä kolme vuotta. Vain yksi kymmenestä sotaan lähteneestä palasi kotiin.

Nälkä, väsymys ja muut vaivat sekä kuoleman ainainen läheisyys kuuluivat sotilaan osaan. Ja kärsimykset raastivat. Kun kolmikymmenvuotisessa sodassa taistelivat pääasiassa palkkajoukot, joiden kustannukset peitettiin ryöstetyllä sotasaafilella ja sotaveroilla, siviiliväestön osa oli amoton. Julmuudet kuuluivat jokapäiväiseen elämään. Kustaa Aadolf tosin piti omiensa keskuudessa ankaraa kuria, mutta hänen kuoltuaan ryöstely alkoi myös Ruotsi-Suomen joukoissa. Jo ennen kuninkaan kuolemaa ruotsalaiset ja suomalaiset olivat olleet sotajoukossa vähemmistönä, nyt armeija alkoi vihollisen esimerkin mukaan hävittää ja ryöstää. Johan Banér oli ylipäällikkönä kova ja säälimätön vihollisille. Kerrotaan, että erään hänen sotaretkensä aikana sata böömiläistä kylää oli yhtäaikaa liekeissä. Kuitenkin esimerkiksi hollantilaiset antoivat jopa kiitosta hakkapeliitoille, kun nämä sodan yhdessä vaiheessa taistelivat Alankomaissa espanjalaisia vastaan.

Ymmärrettävää on silti, että sana hakkapeliitta on myöhemmin herättänyt Saksassa enemmän kauhua kuin ihailua. Yhtä ymmärrettävää on, että suomalaiset itse ovat vielä nytkin ylpeitä hakkapeliitoistaan.

»OIKEITA RAUDANSYÖJIÄ»

Ruotsin armeijassa palveli kolmikymmenvuotisessa sodassa paljon ulkomaalaisia palkkasotureita. Erään ranskalaisen, nimeltä tuntemattomaksi jääneen sotilaan päiväkirjassa on seuraavanlainen luonnehdinta suomalaisista:

»Suomalaiset ovat enimmäkseen vartaloltaan lyhytkasvuisia, mutta samalla rohkeita ja rasituksiin tottuneita.

He elävät ja tulevat toimeen niukalla ravinnolla eivätkä piittaa ylellisyyksistä. He pitävät Saksan ilmanalaa talvellakin hyvin lauhkeana verrattuna oman maansa kylmään ilmastoon.

»He ovat oikeita raudansyöjiä, sillä mitkään aseet eivät pelota heitä eikä heitä ole vielä koskaan takaapäin haavoitettu. Joka heidän joukostaan kääntäisi selkensä viholliselle, häntä he

eivät pitäisi maanmiehenään. Hauskaa on katsella heidän lähtöään taisteluun. Heillä on näet hiomakivet sivulla riippumassa, ja heti, kun lähtökäsky annetaan ja rummut alkavat päristä, he ryhtyvät hiomaan miekkojaan. Kaukaa katsoen voisi luulla, että siinä on koolla joukko teurastajia tai ryhmä heinämiehiä, jotka aikovat ruveta niittotyöhön. Mutta suomalaisten kanssa ei ole leikkiä laskeminen, kun taistelu on kyseessä.»

Aineisto 2: Postimerkki vuodelta 1940



Aineisto 3: Opetustaulu "Hakkapeliittoja" 1900-luvun alusta



Aineisto 4: Hakkapeliittojen marssi

<https://www.youtube.com/watch?v=54YSkW4sJU4>

"On Pohjolan hangissa meill' isänmaa
sen rannalla loimuta lietemme saa
käs' säilöjä käyttäiss' on varttunut siell'
on kunniall', uskolle hehkunut miel'
Kun ratsujamme Nevan vuossa juotettiin
Se ui kuni häihin yli Veikselinkin;
Se kalpamme kostavan Reinille toi
ja Tonavasta keisarin maljan se joi!"
Kun raunion, tuhkan yli lennetähän,
niin kaviotpa loimun luo säihkyävän'
Joka iskumme hehkuu kuin aamun koi
ja vapauden puolesta säilämme soi!"

- melodia 30-vuotisen sodan ajoilta, nykyiset sanat Zacharias Topelius, 1874

Hakkapeliittojen marssi tunnetaan myös nimellä *Suomen ratsuväen marssi 30-vuotisessa sodassa*. Se on yhä Suomen pääesikunnan kunniamarssi ja sitä käytetään yleisesti puolustusvoimien paraateissa. Sävelmää käytetään myös Munchenin raatihuoneen kuuluisassa kellopelissä.